

УДК 147.1

Туренко Олег Станіславович,
доктор філософських наук, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України)

СУТНІСТЬ І ВІДПРАВНІ ОЗНАКИ ДЕРЖАВИ В ДОКТРИНІ ХОСЕ ОРТЕГІ-І-ГАСЕТА

У статті розкривається соціально-історичне підґрунтя держави — її сутність і відправні ознаки в доктрині Х. Ортегі-і-Гасета. Увага приділяється наступним положенням доктрини. Держава виступає як духовний феномен, який потребує створення нової реальності. Ідеальне уявлення про державу втілюється завдяки нормативному насиллю, знайденому консенсусу між стилем життя зрілого народу, його свободою і креативною наснагою «кращих». Держава — це інтегруюча сила, яка стримує ієрархічний порядок цінностей і балансує духовні рухи з матеріально-речовою стабільністю. Завдяки реалізації державної мети зберігається злагода суспільних верств населення, утверджується стійкий цивілізаційний рівень держави, історична спадковість суспільства. Як історична альтернатива, протистоїть і загрожує існуванню прогресивного типу держави бунт мас, варварський режим правління, стан одержавлення суспільного життя, його технонізація, панування вульгарно-застиглих уявлень, неспроможність «кращих» до креативної діяльності на користь суспільства.

Ключові слова: держава, нормативне насилля, креативна уява, ієрархічний порядок, місто, аристократія, маси, одержавлення.

Важко означити причину того факту, що філософські візії Х. Ортегі-і-Гасета не отримали належної розвідки в українській науці. Втім, концепти мадридця (теорія масового суспільства і його бунт, що веде до суспільно-культурної кризи (нового варварства) і кризи європейської цивілізації в цілому, теорія еліт, її значення для визначення прогресуючої мети будь-якого суспільства) для постгеноцидного українського суспільства болісно вказують на причини його кризи — слабкий розвиток громадянського життя «молодого народу» і архаїчне уявлення про державу. Іспанський філософ не тільки аналізував стан індустріального суспільства — його ціннісні уявлення, історію і стан держави, але побачив можливі шляхи подолання кризових явищ, указав на ментально-історичні коріння хибних процесів. Саме останнє спонукає автора на розвідку одного з концептів Ортегі — держави.

Метою статті є виявити соціально-історичну обумовленість держави — її сутність і відправні ознаки в Ортеговій доктрині. У своєму дослідженні автор спирається на праці Я. Білика, П. П. Гайденко, П. С. Галана, О. В. Журавльова, А. Б. Зікоєвої, С. Корнева, Т. Кушерець, Ф. В. Лазарєва, Х. Маріаса, О. М. Портнова, О. В. Пронкевича, В. Табачковського та інших.

Розвиваючи свою теорію раціовіталізму, іспанський філософ розпочинає розгляд концепту держави з визначення сутності людини і суспільства, їхнього взаємозалежного буття, своєрідні принципи якого формують унікальні народні культури, що історично поєднуються в цивілізацію. У виявленні людського ества мислитель виходить із вислову Миколи Кузанського, що людина є «вільною істотою, є творцем, подібно Богу, тобто є сущим, що творить свою власну сутність» [1, с. 461]. Ця оптимістично-ренесансна характеристика

не стільки визначає людське буття, скільки вказує на імперативну ідею — через активно-креативні стосунки зі світом людина мусить визначити своє власне призначення, самотвердитись як одинична можливість і усвідомлювати цю мету [2, с. 35, 48]. Отак, людина приречена на «фатальний примус користуватися свободою, вирішувати, чим будемо в цьому світі» [Там само, с. 40].

В Ортеговім ідеалі потенційно вільна і розумна людина мусить стати знаним (*nobilis*) — славетним у справі, тим, хто дав знати про себе іншим народам, епохам; тим, хто перевищив анонімну масу і підійнявся над темрявою часу. Через шляхетність — «напружене життя, що постійно прагне перевершити себе, відірватися від старих досягнень до намічених обов'язків і вимог», кожен може стати *nobilis* — реалізованим у Всесвіті, займатись роздумами (*meditadores*), жити концептами «у вимірі глибин» [3, с. 98]. Протидіє *nobilis* полярна суспільна верства — маси. Її ключовою ознакою є задоволення собою такою, якою вона є. Її представник відчуває себе досконалим, завершеним суб'єктом, це розпещена бажаннями дитина, що віддалася насолоді своїх відчуттів і не здатна надати собі аргументованої оцінки. Людина маси не бажає зустрічати жодного обмеження своїм прагненням і, одночасно, не здатна зробити зусилля над собою. У неї немає життєвих програм — маси живуть почуттями (*sensuales*), пливають по поверхні вражень [Там само, с. 97]. Урівноважує і надихає маси на культурне існування цивілізаційний вибір, вольові уявлення *nobilis*.

Отак, як прихильник консерватизму, Ортега вважає, що здорове суспільство має ієрархічний характер, де головує аристократія — вона пропонує суспільству ідеальні уявлення, взірці. Якщо ж суспільство втрачає свою аристократичність, губить наявність аристократії, спроможність генерувати ідеї, звільняється від ієрархічних відносин і цінностей, то воно впадає в стан варварства. У варварському стані відсутні принципи і норми, на які можна було б поклатися індивіду в колективному житті, нема можливості апеляції [2, с. 56]. Отак, аристократизм зберігає здорові ознаки і креативно примножує культурні надбання. Завдяки цьому за своєю природою суспільство є апаратом удосконалення людини, бо нав'язані *nobilis* принципи, норми, звичаї зумовлюють успішне співіснування всіх суспільних корпорацій і верств. «Імпульс наслідування певних зразків, існуючих у суспільстві, — помічає мадридець, — робить його суспільством» [1, с. 182].

На ще одну консолідуючу суспільство ознаку звертає увагу іспанський мислитель. Для нього апріорним є те, що індивідуальне життя неодмінно залежить від колективного буття. Людина «не може зорієнтуватися у Всесвіті, хіба що тільки через ту расу, до якої вона належить, бо в ній вона розчиняється, як крапля води у мандрівній хмарі» [4, с. 109]. Колективне буття відзначається філософом не тільки як співжиття індивіда в суспільстві, але і як імперативне існування людини в єдиному тілі народу або нації. Народ, за його визначенням, є затвердженим стилем життя, який «полягає в певній простій і диференційованій видозміні, яка організує матерію довкола себе» [Там само, с. 112]. Притому народ «не може вибирати між різними стилями життя: він або живе згідно зі своїм власним, або не живе» [1, с. 188]. Якщо народу властива солідарність верств, то колективно позитивне визначає пануючий тип людини, стиль життя, звичай, програми сумісного життя [2, с. 40]. Саме співіснування індивідуальних воль і колективної програми формує існуючий суспільний світ, який становить те, чим ми можемо бути, нашу життєву потенціальність [Там само, с. 35]. Отак, народ — це унікальна культура, що історично формує певні погляди — ідеї, оцінки, бажання і наміри. Останні поєднуються в поняття — стратегічний план використання природних речей, організації навколишнього світу, традицію. Поняття долають хаос життя, формують зачаровану завісу, шанці, завдяки яким людина може «дивитися життю в очі» [Там само, с. 115].

Якщо ж народ утрачає солідарність верств і корпорацій, відмовляється від традиційних понять і уявлень, то цей народ має тенденцію уподібнення до стану варварства — без нормативного стану. Отак, будь-яке суспільство, народ або нація, за розумінням Ортегі, постійно знаходиться в стані хиткого балансу між креативно квітучим положенням і кризою; стан застою або стабільності є свідченням наближення варварства, бо цей стан не надає нових уявлень, а лише використовує старі. Щоб інертні маси не спрямували суспільство до кризи, народ виробив право на застосування насилля — засіб, «до якого вдавався той, хто перше вичерпав всі інші засоби в обороні рації та справедливості, які, мовляв, на його боці» [Там само, с. 58], — зазначає мислитель.

На переконання автора «Бунту мас», насильство — це культурний феномен. Це рація, доведена до нестями, де спрямована сила одночасно є останнім і першим аргументом (лат. *ultima ratio* і *prima ratio*). Кожен народ у своїй історичній ході (зовнішньо і внутрішньо) застосовує насильство. Але тільки той народ стає цивілізацією, який досяг рівня обмеження сили *ultima ratio*. Той народ стає цивілізованим, який у своєму стилі життя затвердив уявлення про процедуру, норму, ввічливість, посередні звичаї, справедливість, громадянство і сконцентрував уявлені поняття в одному соціокультурному, рівноправному для всіх просторі співжиття (первісно у місті). І навпаки, якщо народ залишив насильство в колективному житті як *prima ratio*, то це та норма, яка перекреслює всяку норму: вона формує варварський режим життя.

Насильство, за концепцією Ортегі, має прогресивно-історичне значення — «без нього не було б нічого з того, що ми найбільше цінуємо в минулому, а якщо його вилучити з майбутнього, то годі уявити, який безлад запанує у світі» [5, с. 144]. Втім, прогресивне насильство, як велика політична хірургія, мистецтво, мусить упроваджуватися з креативною уявою, стратегічним планом. Саме цей принцип відрізняє історичні псевдооб'єднання Чінгісхана, Тимура, Івана Грозного від великих цивілізацій Олександра, Цезаря, Наполеона. В останніх насильство не лише несе в собі ідею, але й виконує суспільне завдання. Первісна спільнота формується заради втілення в реальність пануючого колективного уявлення, а насильство виконує внутрішню і зовнішню функцію інтегратора, тобто залучає до об'єднання спільноти і народи. Свою тезу мадридець підтверджує Римською історією — завойовницькою ходою прищеплення інших народів до латинського древа. На його думку, римляни вперше об'єдналися з визначеною метою — завоювання народів і нових територій. Це стало історичним прикладом для інших народів. А завойовані народи, які хоч і силою були приєднані до імперії, усвідомлювали себе співпрацівниками завойовників, адже вони долучались до великої ідеї. Тому завойовані народи вбачали, що для них відкрилась нова перспектива розвитку — їх мета виявлялася в принципі не жити в купі, а бути в купі і робити щось разом [Там само, с. 145].

Таким чином, за теорією Ортегі, завдяки насильству, підкоренню і союзам із завойованими народами (спочатку палатінська і квірінальні громади, потім етруски, самніти, а далі Галлія та інші народи Середземномор'я) латиняни поширили ідею «Великого міста», об'єдналися і сформували наддержаву. Вони стали пануючим народом імперії. Їхній стан панування оцінюється мадридцем як позитивне цивілізаційне явище, як вольове нав'язування новітніх уявлень, ідеальних зразків про порядок, спрямування історично зрілого народу до цивілізаційної мети «молодих народів» — народів без власних ідей. Мислитель зазначає, що панування — це «дати людям заняття, поставити їх на своє місце, за своїм призначенням; покласти край їхнім химерам, які ведуть до байдикування, пустого життя та відчаю» [2, с. 100]. Тож насилля, сповнене креативною ідеєю історично зрілого народу, є цивілізаційним рухом до нового етапу досконалості всіх, хто залучений у сферу уявленого порядку, у римському прикладі це ідеальна програма життя в місті-державі. Та-

ка програма життя є державоформуючою платформою, що поєднує в собі уявлення, яке втілюється в реальні форми силою насилля.

Імперські міркування мадридця розкривають сутність держави. Однією з її ознак і первісна причина виникнення є право застосовувати силу, яка поєднується з уявленням порядком. Процес державотворення і право на насильство легітимізується звичаями, культурою пануючого народу, а зразкова ідея виникає, і впроваджують її ієрархічним вишколом *pobilis*. Завдяки насильству суспільство «творить собі державу, як знаряддя для кращого життя суспільного тіла» [Там само, с. 89] — проголошує іспанський філософ. Таким чином, позитивна держава виникає завдяки синтезу насилля, ідеального уявлення, розповсюдження народного стилю життя і звичаю пануючого народу та завдяки креативній волі «кращих».

Волевиявлення *pobilis*, на думку мадридця, є, з історичної точки зору, прогресивною формою влади — вона отримує «священний» характер, бо вона базується на релігійних уявленнях, а релігійні уявлення завжди є першою формою, під якою з'являється те, що пізніше стане духом, ідеєю, думкою; словом, нематеріальне і метафізичне» [Там само, с. 93]. З іншої точки зору, історія знає, що є держави, які сформовані без ідеальних взірців і уявлень, пронизані насиллям як першим і єдиним аргументом. Це варварські держави (імперії), об'єднання «молодих народів», які не мають власних заповідей, і тому «маскуються» за чужими ідеями — вони не виходять за межі природно-рослинного ритму життя і залежать від зову крові. Їхні епіцентри культури — міста — не підіймаються над природним, у них немає громадського життя. Варварські міста, за висловом римлян, — це *seder agatorum*, тобто поселення хліборобів.

Завдяки вагомому значенню у формуванні держави ідеї, уявлення про порядок виступають у доктрині Ортегі окремим компонентом державотворення. Цю концепцію він розкриває на прикладі феномена міста-поліса — політико-громадського епіцентру європейської цивілізації. Місто-поліс (або його римський різновид — Вічне місто) є певним утіленням ідеалу, динамічних змагань кланів, еліт та народу. Це усталені форми статичного співжиття, що виникають у стародавній історії Греції та Риму, — історії, яка, починаючи від Олександра Македонського і Цезаря, «полягає в безнастанній боротьбі між двома просторами: між раціональним містом і рослинним полем, між законодавцем і хліборобом, між *ius* і *rus* (міськими законами і селянськими звичаями)» [Там само, с. 112, 113].

Місто-держава є наслідком історичного процесу об'єднання малих-родових спільнот, що прагнуть створити нову реальність — визволитися від природи, вийти з кровних ритмів співжиття, сформувати новий стиль життя, де народ поділяється ні на чоловіків і жінок, а на рівноправних громадян. Держава постає лише тоді, «коли певний народ відкине традиційну структуру однієї форми співжиття і вигідає другу, доти незнану форму. Тому це є справжня творчість. Отож держава спочатку є завжди плодом вільної уяви. Уява — це визвольна сила, що дана людині. Народ спроможний створити державу лише в міру своєї власної уяви» [Там само, с. 114].

Виходячи з цього, античне місто є першим раціональним проектом давніх греків і римлян. Втім, це ідеальне втілення має свою межу — простір поширення, який не виходив за мури міста-полісу. Антична людина уявляла державу в обмеженому образі — у формі міста, і поширювала цей образ на всю відому ойкумену. Будь-яка інша уява руйнувала античних світогляд, і тому її пропагандисти приречені на знищення. На думку Ортегі, саме так завершилась політична кар'єра і життя Цезаря — він пропонував інше, більш складне уявлення, у якому держава визволялась від міста, місто Рим втрачав монопольне право єдиного центру політичного життя імперії [Там само, с. 114].

На переконання мадридця, антична уява про державу вціліла до Середньовіччя, коли «той корабель (держава) не був нічим показним: він майже не мав вояків, майже не мав

бюрократів, майже не мав грошей. Його збудував у середніх віках клас людей, дуже відмінних від буржуа, — шляхтичі, люди гідні подиву за їхню відвагу, за їхній хист володарства, за їхнє почуття відповідальності. Без них не існували б нації Європи» [Там само, с. 87]. Таким чином, первісне уявлення про державу поступово розвинулось у значно більший за своїм масштабом проект — територіальну державу доби станових монархій. До цього часу у європейських народів панувала проста (але не примітивна) ідея, яку можна бачити власними очима — антична «державо-місто».

Слід також зазначити, що в доктрині мадридця первісно місто-поліс постає як політико-громадянська сфера. Це місце громадських зборів, простір, призначений для виконання громадських функцій. Ключовим місцем життя поліса стає форум або агора, де постійно відбувалася процедура підтвердження угоди громадян міста жити разом — синоїкізм [Там само, с. 112]. Саме завдяки колективно-індивідуальному рішенню громадян у містах-полісах формувалася влада, яка, у свою чергу, була носієм авторитету. У свою чергу, авторитет у всі часи спирається на громадську думку. Ця теза для мислителя є універсальним законом для будь-якого часу і типу політичного режиму. У цьому контексті він зазначає, що «ніколи ніхто не панував на землі, спираючи свою владу в істоті на щось інше, ніж на громадську думку». Завдяки громадській думці панівні кола спокійно можуть користуватися владою, бо «всупереч наївним і мелодраматичним поглядам, панування не так питання кулака, як сидіння. Словом, держава — це утримування опінії, утримування рівноваги, стативи» [Там само, с. 93], — проголошує Ортега.

Внутрішня рівновага держави досягається владою однаково як насиллям, так і авторитетом. Останній є духовною потугою, перевагою певного погляду в суспільстві, яка спирається на динамічний внутрішній і зовнішній обмін ідей і дій між правителями, кращими і масою. Втім, досягнута солідарна статика держави із внутрішніми потугами суспільства і зовнішніми важелями існує як умова для виконання визначальної мети держави — здійснювати план дій, виконувати програму співпраці, досягнути уявленого ідеалу. У цьому ракурсі держава завжди мусить закликати людей робити щось спільне — те, що є загальною метою, загальним благом, яке не обмежене ніякими фізично-матеріальними кордонами. Мета держави, на думку автора «Бунту мас», визначає її наступну ознаку: це «не річ, а рух. Вона постійно «приходить звідкись» і «йде кудись». Як усякий рух, вона має *terminus a quo* і *terminus ad quem* (лат. початок і кінець). Розітніть у будь-який момент життя держави, яка справді є державою, і ви знайдете єдність співжиття, позірно засновану на тій чи іншій матеріальній прикметі: крові, мові, «природних кордонах». Статична школа вважає це за суть держави. Але ми скоро помічаємо, що це людське угруповання займається не тільки внутрішніми справами: воно завойовує інші народи, закладає колонії, федерується з іншими державами, себто постійно переборює те, що, здавалося б, є матеріальною засадою його єдності. Це — *terminus ad quem* (лат. кінцевий пункт), це і є справжня держава, єдність якої полягає в переборюванні всякої даної єдності. Коли завмирає це прагнення до подальшої мети, держава автоматично підупадає, і дана єдність, нібито заснована на матеріальній базі — расі, мові, природних кордонах — ні в чому не допомагає: держава розпадається» [Там само, с. 120].

Отак, держава в доктрині Ортегі є заданим імперативним сенсом, що втілюється в політичну реальність, а вже потім стає статично-фізичною річчю. Адже її сутністю є постійне спрямування до мети — до ідеальних образів. Вона являє собою вільний рух, динаміку злетів і падінь. Держава уособлює свободу, яка «виправдовується тільки як перехід від недосконалого порядку до порядку досконалішого ... Необхідно йти далі, до створення *nouveau regime* (фр. нового режиму) — нового порядку, нової соціальної структури, нової ієрархії» [6, с. 171]. Держава виявляється в інтенсивності духу «кращих», у вільному дусі її творців, і тому є запрошенням, кооперативною долею поєднаних груп, щоб «спільно здій-

снювати якийсь почин. Цей почин, хоч які були б його проміжні етапи, полягає... у створенні певного типу суспільного життя. Держава, з одного боку, і проект життя, програма суспільної дії, з другого, є нероздільною єдністю. Різні державні форми постають із тих різних форм, якими ініціативна група нав'язує співпрацю з іншими групами» [2, с. 125].

Втім, фізичний стан держави має тенденцію до ієрархічної застигlosti, завершеності свободи, яка є ознакою кризи. Стан державного занепаду має свій початок у прагненні правлячого класу, бюрократії одержавити суспільство — перетворити його у вторинність, знищити суспільно-історичної спонтанності, опанувати творчий пошук ідеальних образів та уявлень про спільне благо, знизити політичні ризики і громадські змагання. Опанування державою суспільства відбувається завдяки поширенню техніки. Потяг до одержавлення має прихильників у масах, які уникають динамічно-напруженого удосконалення і тягнуться до вульгарно-застиглому стилю життя.

Одержавлення суспільства, за концепцією філософа, має історичне коріння. Вперше європейський тип держави входить у кризу завдяки неспроможності римського панівного класу прийняти нову ідею — проект Цезаря. Завдяки цьому за часів Антонінів (II ст.) «держава мертвою зверхністю тяжить над суспільством. Суспільство впадає в рабство і вже не вміє жити інакше, як на службі у держави. Усе життя бюрократизується. Що тоді відбувається? Бюрократизація життя призводить до його занепаду, і до того ж в усіх ділянках. Зменшується багатство і плідність жінок. Тоді держава, щоб забезпечити свої власні потреби, ще більше формує бюрократизацію людського життя. Бюрократизація другого ступеня — це мілітаризація суспільства» [Там само, с. 89].

Отак, завдяки відмові від панування ідей, духовної динаміки суспільство одержавлюється, остигає в стабільному становищі. У цьому стані держава не прагне ідеальної досконалості і має мету в самій собі. Уявлення про державу застигло в статично-механізованому образі — з духовного уявлення вона перетворюється в техніку. Через це держава вже не є знаряддям впровадження загального блага, удосконалення загального життя, а навпаки — суспільство, у якому індивіди мусять жити для держави. На крайній випадок для закріплення свого зверхнього положення над суспільством держава потребує служби чужинців, які «опановують державу, а решта суспільства, первісного населення, мусять жити як їхні раби — раби людей, із якими вони не мають нічого спільного. Ось до чого може призвести втручання держави: народ обертається в м'ясо, яким живиться людське твориво — державна машина. Кістяк пожирає своє ж живе тіло. Риштовання стає власником і мешканцем хати [Там само, с. 90]. Держава обертається в мертвою техніку і усвідомлюється як причина самої себе (лат. *causa sui*).

Тож сталі уявлення, насильницькі, антидемократичні методи її контролю порушували рівновагу між Сенатом і народом, пануючих і опанованими, центром і периферією. Тому правлячі кола Римської республіки вже не могли розраховувати на патріотизм громадян і були вимушені відокремитись від народу і оборонятися від нього бюрократичним, адміністративним та військовим апаратом держави [Там само, с. 119]. Це звеличило вплив державних інституцій на суспільне життя.

Після падіння античної форми держави тенденція одержавлення суспільства в середньовічній і сучасній формах то вгасає, то знов набирає сили. У сучасній (буржуазній) державі одержавлення набуває нових масштабів і форм. У цьому сенсі мадридець зазначає, що сучасна держава стала «велетенською, яка працює з гідною подиву дієвістю, завдяки багатству й точності її засобів. Вона стоїть у центрі суспільства, і досить натиснути на пружину, щоб її величезні важелі пішли в рух і блискавично скерувалися в будь-яку частину суспільного організму». Отак, сучасна держава — це передусім техніка «громадського ладу і адміністрації» [Там само, с. 87, 88].

У той же час сучасна держава є новою ідеєю — уявленням, яке пододало античний образ. У сучасній державі «найрізноманітніші народи співпрацюють, з нею вони зв'язані почуттям солідарності. Це не центр, що наказує, і окраїна, що кориться, а велетенський суспільний організм, де кожний складник є рівним членом. Словом, це наша сучасна держава, передбачена футуристичним генієм Цезаря. Але створення її вимагало б позаримської і антиаристократичної влади, яка стояла б високо над республіканською олігархією і над її правителем, що був лише першим серед рівних» [Там само, с. 119].

Найпрогресивнішою формою модерної держави, що втілила найвище бажання співжиття різноманітних спільнот, на думку Ортегі, є ліберальна демократія. Цей режим дозволяє толерантно враховувати багато інших політичних питань. Лібералізм, на думку мислителя, «це засада політичного права, згідно з якою державна влада, незважаючи на свою всемогутність, обмежує себе і намагається, навіть власним коштом, лишити місце в країні, якою вона править, щоб могли жити ті, що думають і відчують інакше, себто інакше, як найсильніші, як більшість. Лібералізм — є найвищою великодушністю: це право, за якого більшість визнає меншості, отже, це найшляхетніший клич, що пролунав на цій планеті. Він проголошує рішення співжити з ворогом, тим паче зі слабим ворогом» [Там само, с. 59].

Незважаючи на певний консервативний ідеалізм і ознаки історизму, концепт держави Х. Ортегі-і-Гасета має вагомий теоретичний значення для кількох соціальних наук. У концепті мадридця держава виступає як духовний феномен, це уявлена потенція (*nomos*), яка наполегливо потребує створення нової реальності. Ідеальне уявлення втілюється завдяки нормативному насиллю, знайденому консенсусу між стилем життя зрілого народу, його свободою і креативною наснагою «кращих». Держава — це інтегруюча сила, яка стримує ієрархічний порядок цінностей і балансує духовні рухи з матеріально-речовою стабільністю. Завдяки реалізації державної мети зберігається злагода суспільних верств населення і народів, затверджується стійкий цивілізаційний рівень держави, історична спадковість суспільства. Як історична альтернатива, протистоїть і загрожує існуванню прогресивного типу держави бунт мас, варварський режим правління, стан одержавлення суспільного життя, його технонізація, панування вульгарно-застиглих уявлень, неспроможність «кращих» до креативної діяльності на користь суспільства.

Список використаних джерел

1. Ортега-и-Гассет Х. История как система / Хосе Ортега-и-Гассет // Вопросы философии. — 1996. — № 6. — С. 79–103.
2. Ортега-и-Гассет Х. Бунт мас / Ортега-и-Гассет Вибранні твори / Перекл. з ісп. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко / Хосе Ортега-и-Гассет. — К. : Основи, 1994. — С. 15–139.
3. Ortega y Gasset, J. Meditaciones sobre la literatura y el arte. (La manera española de ver las cosas). — Madrid: Castalia, 1987. — 394 p.
4. Ортега-и-Гассет Х. Роздуми про Дона Кіхота / Хосе Ортега-и-Гассет. — К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. — 216 с.
5. Ортега-и-Гассет Х. Безхребетна Іспанія / Ортега-и-Гассет Х. Вибранні твори / Перекл. з ісп. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко / Хосе Ортега-и-Гассет. — К. : Основи, 1994. — 420 с. — С. 140–195.
6. Ортега-и-Хасет Х. Musicalia / Ортега-и-Хасет Х. Эстетика. Философия культуры / Вступ. ст. Г. М. Фридендера; сост. В. Е. Багно / Хосе Ортега-и-Хасет. — М. : Искусство, 1991. — С. 163–175.

Олег Станиславович Туренко,
доктор философских наук, доцент
(Донецкий юридический институт МВД Украины)

СУЩНОСТЬ И ОТПРАВНЫЕ ПРИЗНАКИ ГОСУДАРСТВА В ДОКТРИНЕ Х. ОРТЕГИ-И-ГАССЕТА

В статье раскрываются социально-исторические основы государства — её сущность и отправные признаки в доктрине Х. Ортеги-и-Гассета. Внимание уделяется следующим положениям доктрины. Государство выступает как духовный феномен, который требует создания новой реальности. Идеальное представление о государстве воплощается благодаря нормативному насилию, найденному консенсусе между стилем жизни зрелого народа, его свободой и креативным воодушевлением «лучших». Государство — это интегрирующая сила, которая сдерживает иерархический порядок ценностей и балансирует духовные устремления с материальной стабильностью. Благодаря реализации государственной цели сохраняется согласие общественных слоев населения, утверждается устойчивый уровень цивилизации, историческая преемственность общества. Как историческая альтернатива, противостоит и угрожает существованию прогрессивного типа государства бунт масс, варварский режим правления, состояние огосударствления общественной жизни, его технологизация, господство вульгарно-застывших представлений, невозможность креативной деятельности «лучших» в интересах общества.

Ключевые слова: государство, нормативное насилие, креативное представление, иерархический порядок, город, аристократия, массы, огосударствление.

Turenko Oleh,
doctor of philosophy
(Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs)

THE ESSENCE AND STARTING POINT OF THE STATE IN THE DOCTRINE OF H. ORTEGA Y GASSET

The socio-historical foundations of the state are revealed - its essence and starting signs in the doctrine of H. Ortega y Gasset. The state, in the theory of the Spanish philosopher, appears as a spiritual phenomenon that requires the creation of a new social reality. The ideal representation is embodied through normative violence, a consensus found between the lifestyle of a mature nation, its freedom and the creative enthusiasm of the "best." The state is an integrating force that restrains the hierarchical order of values and balances spiritual aspirations with material stability. Thanks to the realization of the state goal, the consent of the social strata of the population is preserved, a stable level of civilization is established, the historical continuity of society is established. As a historical alternative, the mutiny of the masses, the barbarous regime of government, the state of publicization of public life, its technologization, the dominance of vulgarly stagnant notions and the possibility of "best" in creative activity in the public interest threatens the existence of a progressive type of state.

The prototype of the state in the concept of madrid is the city. Civilization city is moving synthesis of spiritual and materialistic aspirations commune, a perfect synthesis of representation (draft order) and normalized violence. If the ballast forces violated city sign gets barbarian settlements - where there is no idealistic idea where consolidating community foundation serving the desire of wealth and lust dominating miles assert its authority on the basis of irregular violence. The materialist paradigm of development inherent in the settlement of farmers who have adapted their lifestyle to the natural rhythms. Spiritual civilization paradigm town opposite imperatively requires the commune rise above the natural approve generic and innovative, civic lifestyle. Self-sufficient community tradition civilized city-states is based on complex, acknowledged credibility, competitiveness miles, the confrontation of ideas, the presence of election procedures and the definition of common purpose.

Key words: state, normative violence, creative representation, hierarchical order, city, aristocracy, masses, statehood.

Надійшла до редколегії 15.01.2017